

آشنایی با مفهوم «خود»

(تحلیل تطبیقی نظریه‌های «خود» در

فلسفه، روان‌شناسی، علوم اعصاب و جامعه‌شناسی)

سهراب هادی

www.ketab.ir



بهمین برنا

۱۴۰۰

سرشناسه	:	هادی، سهراب، ۱۳۶۷-
عنوان و نام پدیدآور	:	آشنایی با مفهوم «خود» (تحلیل تطبیقی نظریه‌های «خود» در فلسفه روانشناسی، علوم اعصاب و جامعه‌شناسی) / نوشته سهراب هادی.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات بهمن برنا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۲۷۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۶۵۳-۲۰-۶ / ۱۲۰۰۰۰۰ ریال.
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
عنوان دیگر	:	تحلیل تطبیقی نظریه‌های «خود» در فلسفه، روانشناسی، علوم اعصاب و جامعه‌شناسی.
موضوع	:	خود Self
موضوع	:	خود -- جنبه‌های اجتماعی Self -- Social aspects
موضوع	:	خود (فلسفه) Self (Philosophy)
رده‌بندی کنگره	:	BF۶۹۷
رده‌بندی دیویی	:	۱۵۵/۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۳۲۷۲۴۵



بهمن برنا (ناشر تخصصی علوم اجتماعی)

آشنایی با مفهوم «خود»

(تحلیل تطبیقی نظریه‌های «خود» در فلسفه، روان‌شناسی، علوم اعصاب و جامعه‌شناسی)

نویسنده: سهراب هادی

صفحه‌آرایی: پری‌ناز صلاقی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ حیدری

چاپ اول، تابستان ۱۴۰۰

شماره‌گان: ۳۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۵۳-۲۰-۶

تلفن: انتشارات: ۸۸۰۰۸۹۴۱ - ۸۸۰۰۸۹۴۶

www.bahmanborna.ir

bahmanborna@yahoo.com

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

این اثر مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران می‌باشد. تصویربرداری و تکثیر از تمام یا بخشی از اثر به هر شکل و بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۷	فصل اول: مفهوم خود
۱۷	من کیستم؟
۳۳	منابع
۳۵	فصل دوم: «خود» در فلسفه
۳۷	سقراط
۴۰	افلاطون
۴۲	ارسطو
۴۵	سنت آگوستین
۴۶	رنه دکارت
۵۳	جان لاک
۵۸	دیوید هیوم
۶۵	ایمانوئل کانت
۷۳	هوسرل و مرلوبونتی
۷۸	«خود» از منظر رفتارگرایی
۸۰	«خود» از منظر مادی گرایی
۸۱	هویت شخصی
۸۵	رویکرد وجودی‌نگر
۹۱	منابع
۹۷	فصل سوم: «خود» در روان‌شناسی
۹۷	مقدمه
۱۰۱	ویلیام جیمز
۱۰۷	آنتونی گرینوالد
۱۱۰	گوردون آلپورت
۱۱۹	زیگموند فروید
۱۳۸	هاینس کوهاث
۱۴۲	«خود» از دیدگاه انسان‌گرا
۱۵۲	«خود» از منظر وجودی‌نگری
۱۵۴	خود، دیگری و جهان

۱۵۹	مقایسه رویکرد وجودی و انسان‌گرا
۱۶۶	خودهای چندگانه
۱۷۴	«خود» از دیدگاه پسامدرن
۱۸۴	مفاهیم مرتبط با «خود»
۲۰۰	هویت
۲۰۲	خود مقوله‌ای و خود وجودی
۲۰۶	خود جسمانی
۲۰۷	خود باثبات
۲۰۸	خود ممکن
۲۰۹	خودآرمانی
۲۱۰	خود فردی، خود رابطه‌ای و خود جمعی
۲۱۲	خودآگاهی
۲۱۸	هشیاری و خودآگاهی
۲۲۲	خودهشیاری
۲۲۴	شناخت «خود»
۲۲۹	تحقق خود
۲۳۵	«خود» به عنوان تیپ پدیداری
۲۳۸	منابع
۲۵۵	فصل چهارم: «خود» در علوم اعصاب
۲۵۷	ارتباط «خود» و نظام عصبی
۲۵۹	«خود» و هشیاری
۲۶۷	موانع مطالعه‌ی «خود» در علوم اعصاب
۲۷۱	مروری بر نظریات عصب‌شناسی «خود»
۲۷۸	پردازش‌های عصبی «خود»
۲۸۴	اختلالات «خود» و جایگاه آن در مغز
۲۹۰	مدل‌های فلسفی عصب‌شناختی «خود»
۳۰۸	منابع
۳۱۵	فصل پنجم: خود در جامعه‌شناسی
۳۲۰	مفهوم «خود» و تلویحات آن
۳۲۵	چارلز هورتون کولی
۳۳۹	جورج هربرت مید
۳۴۱	فالک و میلر

در طول تاریخ اندیشه، دیدگاه‌ها و نظریه‌های بسیاری درباره‌ی «خود» در فلسفه و علوم اجتماعی مطرح شده است. اما از ابتدای قرن بیستم تا کنون، تعداد این نظریه‌ها به میزان بسیار زیادی افزایش یافته است و از آن‌جا که هر نظریه، مفهوم (یا مفاهیم) تخصصی جدیدی را به مفاهیم و اصطلاحات از پیش موجود افزوده است، هم اکنون پژوهش‌گران این حوزه با فراوانی و تنوع بیش از اندازه‌ی نظریه‌ها و مفاهیم مواجه شده‌اند. چنین وضعیتی منجر به افزایش پیچیدگی و ابهام پیرامون مفهوم «خود» شده است، از آن جهت که اغلب نظریه‌پردازان مدل‌های‌شان را بدون ارجاع و مقایسه با دیدگاه‌ها و نظریه‌های موجود قبلی تدوین و ارائه کرده‌اند. چنین شرایطی بیان‌گر این است که مطالعه‌ی تطبیقی این نظریه‌ها و مفاهیم به منظور مشخص کردن نقاط همگرایی (شابهت‌ها) و واگرایی (تفاوت‌ها) آن‌ها و خلاصه‌سازی و انسجام‌بخشیدن به این حجم عظیم از اطلاعات امری کاملاً ضروری است.

به طور کل، بیشترین تعداد نظریه در ارتباط با مفهوم «خود» متعلق به رشته‌های فلسفه، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم اعصاب است که از این میان، روان‌شناسی بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده است. بنابراین، کثرت نظریه‌های «خود» در این رشته بیشتر از باقی رشته‌ها است. علاوه بر تحول علم روان‌شناسی، گسترش دامنه‌ی موضوعات موردبررسی، افزایش تعداد پژوهش‌گران و پیشرفت در امر تحقیق، از عوامل اساسی هستند که در پیدایش چنین وضعیتی نقش اصلی دارند. روان‌شناسی همانند دیگر شاخه‌های علوم انسانی در حال حاضر با دو چالش جدی در حیطه‌ی نظریه‌پردازی و روش تحقیق روبرو است: جزءنگری افراطی و نفوذ نگرش پسمادرن. این پرسش در مورد نحوه‌ی مطالعه‌ی پدیده‌های روانی که آیا باید کل یکپارچه را مطالعه کرد یا اجزا و ساختار آن را، از اوایل شکل‌گیری روان‌شناسی تجربی تا کنون مطرح بوده است، چرا که اتخاذ رویکرد کل‌نگر یا جزءنگر نوع واحدی که روان‌شناس باید مطالعه کند را مشخص می‌کند. مسأله‌ی کل‌نگری در مقابل جزءنگری^۱ در کنار مسأله‌ی ذهن بدن، از رایج‌ترین مباحث مرتبط با فلسفه‌ی زیربنایی رویکردهای روان‌شناختی است. ویلهلم وونت^۲ تکلیف روان‌شناسی را به عنوان یک علم تجربی،

^۱ holism vs atomism

^۲ Wilhelm Wundt

مطالعه‌ی تجربه‌ی بی‌واسطه یا هشیاری از طریق تجزیه‌کردن آن به عناصر بنیادی می‌دانست. وی در این باره می‌نویسد: «بنابراین، نخستین گام در بررسی یک واقعیت باید تعریف تک تک عناصر تشکیل‌دهنده‌ی آن باشد» (به نقل از دیاموند، ۱۹۸۰: ۸۵). رویکرد جزءنگر از سویی بر هستی‌شناسی جزءنگر استوارست که بر پایه‌ی آن جهان حاصل جمع واحدهایی از چند نوع معدود است، و از سویی دیگر، بر معرفت‌شناسی کاهش‌گرایانه مبتنی است که بر حسب آن، برای شناخت یک کل، آگاهی از ترکیب و اجزای سازنده‌ی آن شرط لازم و کافی است (بونژه^۱ و آردیلا^۲، ۱۳۹۳: ۱۲۸)، همچنین روش مطالعه‌ی رایج در رویکرد جزءنگر، عنصرگرایی است. عنصرگرایی^۳ به معنی تقسیم یک پدیده یا دسته‌ای از رویدادها به اجزای کوچک‌تر، به منظور تجزیه و تحلیل بیشتر و دقیق‌تر آن‌ها در حین مطالعه است (هرگنهان^۴ و السون^۵، ۲۰۰۹: ۵۴).

اما در نقطه‌ی مقابل، کل‌نگری از این اصل تبعیت می‌کند که یک نظام (فیزیکی، زیستی، اجتماعی و روانی) و ویژگی‌های آن باید به صورت یک کل و نه مجموعه‌ی اجزا دیده شود (اوشری^۶، ۲۰۰۸؛ اوایانگ^۷، ۱۹۹۹). برای نمونه، روان‌شناسی گشتالت با تأکید بر مطالعه‌ی نظام روانی به منزله‌ی کل یکپارچه و عدم تقلیل پدیده‌های روان‌شناختی به عناصر فیزیکی، شیمیایی یا زیستی پایه، از پیشگامان کل‌نگری در روان‌شناسی نوین محسوب می‌شود. همچنین، کل‌نگری در راستای روان‌شناسی انسان‌گرا، بر این مهم تأکید دارد که انسان به عنوان یک کل منسجم و سازمان‌یافته، به جای یک رشته اجزای متمایز، بهتر شناخته می‌شود.

از دیگر پیامدهای رویکرد جزءنگر کاهش‌گرایی^۸ است، به معنای تقلیل ماهیت اشیا و تحویل آن‌ها به عناصری دیگر. وقتی در فرآیند تحقیق موجودی را مُثله می‌کنند و به اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده‌اش تجزیه می‌کنند، در اصل تمامیت آن را از بین می‌برند و هویت آن را به یک سری سازه‌های فرضی و انتزاعی تقلیل می‌دهند.

¹ Mario Bunge

² Ruben Ardila

³ elementism

⁴ B.R. Hergenhahn

⁵ Mito H. Olson

⁶ Barry Oshry

⁷ Sunny Auyang

⁸ reductionism